

1989, Berlinmurens fall. Foto: Bundesregierung/Klaus Lehnartz.

Abstract: [New ways of covering the West. A study of international news in two Norwegian newspapers 1975–2005.](#) Shortly after the Second World War, Norwegian journalism was characterised by a notable 'turn to the West', partly as a result of the Cold War. Later, the nature of the Cold War changed, and when the Eastern Bloc disintegrated, what we call 'globalisation' gained momentum. At the same time, both the economic and technological conditions for the media changed significantly. How did this affect Norwegian journalism in terms of international relations and events in the late 20th and early 21st century? This article provides an analysis of different types of news with international content in two Norwegian newspapers, *Aftenposten* and *Dagbladet*, based on short dives into the material every five years between 1975 and 2005. The sample used in the study gives an overview of the international coverage in two very different newspapers, over a period that includes both the last phase of the Cold War, and the start of a period in Norwegian foreign journalism that was affected by the crisis in both the domestic and the international media industry, new technology and new ways of organising coverage of the world. Both political and economic changes have therefore apparently affected this coverage. The article aims to shed light on the geographical orientation of the coverage, but also to elucidate whether and how the balance between the different types of international news has changed in these two newspapers over a period of 30 years. It also addresses some differences in coverage at two newspapers marked by their different profiles.

Keywords: foreign news, international news, *Aftenposten*, *Dagbladet*, tabloidisation, elite news, civil society, economic news

Fagfellevurdert

Nye måter å dekke Vesten på

En studie av internasjonalt stoff i to norske aviser 1975–2005

Sammendrag: Like etter 2. verdenskrig var norsk journalistikk påtagelig «vestvendt», delvis som følge av den kalde krigen. Senere endret den kalde krigen karakter, og da Østblokken gikk i oppløsning, tok det vi kaller «globaliseringen» til for alvor. Samtidig ble både økonomiske og teknologiske forutsetninger for mediernes virksomhet betydelig endret. Hvordan slo dette ut i norsk journalistikk om internasjonale forhold og begivenheter de siste tiårene av det 20. århundre og inn i det 21.? Denne artikkelen gir en analyse av forskjellige typer nyheter med internasjonalt tilsnitt i to norske aviser, *Aftenposten* og *Dagbladet*, med korte neddykk hvert femte år mellom 1975 og 2005. Utvalget som benyttes i studien gir et riss av den internasjonale dekningen i to til dels svært forskjellige aviser, over en periode som omfatter både den siste fasen av den kalde krigen - og starten på en periode i norsk utenriksjournalistikk som ble påvirket av krisen i både norsk og internasjonal medieindustri, ny teknologi og nye måter å organisere dekningen av verden på. Både politiske og økonomiske endringer har derfor etter alt å dømme påvirket denne dekningen. Artikkelen tar sikte på å belyse dekningens geografiske orientering, men også å si noe om hvorvidt og hvordan balansen mellom de forskjellige typene nyheter med internasjonalt tilsnitt har endret seg i disse to avisene over en periode på 30 år. Den tar også for seg noen forskjeller i dekningen hos to aviser med forskjellig profil.

Nøkkelord: utenriksjournalistikk, internasjonale nyheter, *Aftenposten*, *Dagbladet*, tabloidisering, elitenyheter, sivilsamfunn, økonominyheter

Birgitte Kjos Fonn
Professor i journalistikk, Oslo Met
birgitte@oslomet.no
orcid.org/0000-0002-4337-7663

Hva er en utenriksnyhet? De fleste av oss kommer raskt på forskjellige eksempler på utenriksnyheter. I skrivende stund er det krigen i Ukraina og energikrisen i Europa som dominerer utenriksnyhetene, mens gårsdagens kriger – som for eksempel at Taliban har tatt tilbake makten i Afghanistan – har glidd inn i nyhetenes bakgård for bare å bli tatt frem av og til. Dette er noe mange vil si er typiske og lett gjenkjennelige utenriksnyheter, kanskje helt i kjernen av hva som kan kalles utenriksstoff – en konflikt mellom to selvstendige stater,

*Vi vet at hva vi får vite mest om,
er resultat av menneskelige, sosiale
og organisatoriske faktorer*

en internasjonal økonomisk krise som også berører Norge, eller en intens maktkamp mellom ulike aktører i én stat. Noen hendelser og utviklingstrekk er av en slik karakter at de uunngåelig dominerer nyhetsagendaen. Men vi vet også at hva vi får vite, eller hva vi får vite mest om, er et resultat av en rekke forskjellige faktorer, menneskelige, sosiale og organisatoriske.

Denne artikkelen er en studie av internasjonale nyheter i to norske aviser, *Aftenposten* og *Dagbladet*, i perioden fra 1975 til 2005, gjennomført med halvårlige nedslag hvert femte år gjennom hele perioden. Jeg har valgt aviser med forskjellige politiske tradisjoner og ståsted: én «kvalitetsavis» med konservative røtter, *Aftenposten*, som i tillegg var broadsheet gjennom mye av perioden (inntil 2003), og én «populærisavis» med sosialliberale røtter, *Dagbladet*, som var tabloid gjennom mesteparten av perioden (fra 1983).

Undersøkelsen tar sikte på å vise dekningsens geografiske orientering, men også å si noe om hvordan balansen mellom forskjellige typer nyheter med internasjonalt tilsnitt endret seg i disse to avisene over en periode på tretti år. Artikkelen vil også komme inn på noen forskjeller i dekningsen hos disse to avisene, som med sine ulike profiler representerer en journalistisk bredde.¹

Bakgrunn og forskningsspørsmål

Valget av perioden 1975–2005 er basert på at det var en periode med store omveltninger i internasjonal politikk, og en periode med store mediemessige omveltninger i Norge (og i hele Norden). Det er også en periode hvor det man kan kalle det norske utenriksjournalistiske systemet,² altså måten det var organisert på med hensyn til redaksjoner, korrespondenter og andre ressurser, endret karakter betydelig.

Forholdene skulle derfor ligge til rette for å fange opp noen interessante endringer i den internasjonale nyhetsdekningen i de to avisene.

Idet denne studien starter, var verden fortsatt delt i to mellom «øst» og «vest». Det var 30 år siden andre verdenskrig tok slutt. Den kalde krigen hadde pågått nesten like lenge, men gjennom hele etterkrigstiden hadde den stadig skiftet karakter – mellom tøvær og iskalde perioder preget av konflikter og økte spenninger. Fra 1970-årene forflyttet supermaktskonfrontasjonene seg også langt på vei til den tredje verden. På 1980-tallet tok omveltningene i Øst-Europa til, ledet an av maktbyttet i Sovjetunionen med perestrojka og glasnost under Gorbatsjov. Det hele kulminerte med Berlinmurens fall i 1989 og Sovjetunionens sammenbrudd i 1991, og underveis brøt de kommunistiske regimene i hele østblokken sammen. Det utenkelige – Tysklands samling – ble gjennomført på en fredelig måte.

Nå begynte også den økonomiske globaliseringen for alvor, og den skjøt ytterligere fart etter 1990. Den var preget av stor fremtidsoptimisme og håp om en generell global utvikling både når det gjaldt demokrati og levekår. Noen, som statsviteren Francis Fukuyama, argumenterte til og med for at Berlinmurens fall betydde «the end of history» – altså at nå hadde den vestlige liberale ordenen vunnet en gang

for alle.³ Men den møtte samtidig en annen viktig utviklingstendens – en ekstrem form for nasjonalisme som blant annet førte til de blodige krigene på Balkan. Parallelt med denne utviklingen var det flere gulfkriger, og flere andre internasjonale konflikter som satte betydelige spor. En av de virkelig store internasjonale begivenhetene på begynnelsen av det nye årtusenet var dessuten et fiendtlig angrep på amerikansk territorium – 11. september 2001 – for første gang siden 1941.

Idet vi kommer frem til 2005, var verden «globalisert». Den tidligere øst–vest-konflikten var ansett som historie. Mange land i både øst og sør var blitt viktige industrinasjoner og markeder. I ettertid vet vi også at den kommende finanskrisen, som startet for alvor i 2008, allerede var i emning. Den økonomiske globaliseringen hadde ikke bare skapt velstandsvekst i en rekke nye land og regioner, men også åpnet for en finansbransje som misbrukte den friheten globaliseringen hadde gitt den, på en måte som både ble en akutt trussel mot verdensøkonomien og som bidro til økende ulikhet i de opprinnelige industri-landene. Men også i de landene som i løpet av disse årene hadde blitt mer innlemmet i den globale økonomien, økte avstanden mellom dem som tjente på utviklingen, og dem som tapte på den.

Samtidig endret *nyhetsmediene* seg. Tre tiår er generelt en lang tid i en bransje som konstant befinner seg «mellom teknologi og samfunn», som det heter i en kjent boktittel av den avdøde medieforskernestoren Svennik Høyer. Perioden fra midten av 1970-tallet har vært spesielt omskiftelig. I 1975 hadde oppløsningen av den norske partipressen bare såvidt begynt. Begge avisene i denne studien, *Aftenposten* og *Dagbladet*, var fortsatt familieeide aviser, men veien bort fra partiaviser begynte dette tiåret. I 2005 var *Dagbladet* og *Aftenposten* begge blitt del av store, kommersielle mediekonsern, men de endringene det innebar i profil og nyhetsutbud, hadde skjedd med forskjellig takt mellom de to. Parallelt med dette skjedde et stort teknologisk skifte som stort sett gjorde dekningsen av internasjonalt stoff lettere (men økonomien vanskeligere, for mange nyhetsmedier). I 1970-årene var telex det beste alternativet hvis man skulle sende stoff fra ett sted til et annet, og dagsferske

nyheter fikk man bare gjennom byråer og etermedier. Tretti år senere var internasjonale nyheter tilgjengelige bare med et tastetrykk. Sosiale medier var dessuten i ferd med å bli en viktig kommunikasjonsfaktor, og smarttelefonen var like rundt hjørnet. Den skulle gjøre den internasjonale kommunikasjonen enda lettere og påvirke medieøkonomien enda mer.

Alle disse faktorene bidro til å endre det norske *utenriksjournalistiske systemet* betydelig i løpet av disse 30 årene. I 1975 var de store mediernes utenriksavdelinger fremdeles under ekspansjon. Tyve år etter var størrelsen på utenriksavdelingene og omfanget av utenriksstasjoner på vei ned. I doktoravhandlingen *That's the way it is?* identifiserer medieforskeren Rolf Werenskjold tre faser i det norske utenriksjournalistiske systemet: en oppbygningsfase fra 1945 til 1964, en ekspansjonsfase fra 1965 til 1974 og en senit-fase fra 1975 til 1995. Dette funnet blir videre bygget ut og utforsket i en senere artikkel som Werenskjold skrev sammen med sosiologen og medieviteren Jan Fredrik Hovden, der de baserer sin studie av utenriksjournalistene og -korrespondentene i dette systemet på fem neddykk mellom 1945 og 1995.⁴ I tillegg har Werenskjold laget en foreløpig upublisert oversikt over hvem som var utenriksjournalister i norske medier frem til 2011.⁵

Både antallet korrespondenter og journalister som jobbet med internasjonalt stoff på hjemmedesk, økte betydelig i løpet av disse årene, før den økonomiske situasjonen tvang mediehuse til å redusere antall utenriksmedarbeidere igjen – både hjemme og ute.⁶ I tiårene der nyhetsinstitusjonene utvidet sine organisasjoner på dette området, ble også den internasjonale dekningen fra nyhetsbyråene, ikke minst NTB, mer og mer viktig, med sin posisjon som «nav» både for de nyhetene som kom inn fra internasjonale byråer, og hovedkanalen som bearbeidet og spredte dem ut igjen. I alle fall frem til 1990-tallet var NTB hovedleverandør av nyheter fra utlandet til norsk presse,⁷ selv om noen større nyhetsinstitusjoner (langt på vei de samme som selv hadde en viss korrespondentdekning) også

abonnerte direkte på utenlandske byråer og hadde samarbeidsavtaler med andre nordiske aviser.

Geografi og samfunnsnivå

Denne artikkelen har ikke det samme brede utgangspunktet som de over nevnte studiene, der både tekstanalytiske og sosiologiske metoder er anvendt over et lengre tidsrom, og der data fra langt flere nyhetsorganisasjoner er med (*Aftenposten*, *Arbeiderbladet*, *Dagbladet*, *Dagens Næringsliv*, *VG*, *NRK* og *NTB*). Men ved å trekke en tekstanalyse av to av disse avisene, *Aftenposten* og *Dagbladet*, fra 1975 til 2005 vil jeg i alle fall antyde noen ytterligere utviklingslinjer, samtidig som jeg forsøker å si noe generelt om produksjonen av internasjonale nyheter i disse årene.

I denne artikkelen stiller jeg for det første spørsmål om den geografiske fordelingen i stoffet i diakront perspektiv. Fantes det en tydelig geografisk orientering – og kan man se noen sammenheng mellom den og hvordan utenriksdekningen var organisert? Jeg er også interessert i å se *hva* de internasjonale nyhetene handlet om i denne perioden. Var det de klassiske utenrikstemaene krig, konflikt og katastrofer, eller var dekningen bredere enn som så, og hvordan kom norske relasjoner med verden for øvrig inn i bildet? I denne delen av artikkelen spør jeg også hvordan de

Fantes det en tydelig geografisk orientering – og kan man se noen sammenheng med hvordan utenriksdekningen var organisert?

to avisene forholdt seg til forskjellige samfunnsnivåer. Var dekningen dominert av politikens toppnivå og arbeidet i internasjonale organisasjoner (såkalt «high politics»), eller var det også plass til organisasjoner, bedrifter og velgere, i det hele tatt hendelser og utviklinger på sivilsamfunnsnivå?

Ut fra dette materialet, som hovedsakelig er kvantitativt, er det også mulig å si noe om både forskjeller og likheter mellom de to avisene på det internasjonale området. Jeg vil supplere dette med noen mer kvalitative dypdykk som illustrerer slike forskjeller og likheter.

Et utvidet utenriksbegrep, metode og utvalg

Artikkelen er basert på registrering og koding av

nyheter med internasjonalt tilsnitt i et utvalg utgaver av *Aftenposten* og *Dagbladet*. Begrepet «internasjonalt tilsnitt» er tilsiktet, hensikten er å fange opp alle nyhetene av internasjonal karakter i perioden, ikke bare de som ble publisert på utenrikssidene.

De to avisene er valgt fordi de var (og er) blant landets største, men samtidig representerte de forskjellige journalistiske og politiske tradisjoner og forskjellige lesersegmenter, noe som gir utvalget en viss bredde. *Aftenposten* var landets største avis i mesteparten av den undersøkte perioden. Den var partiavis for Høyre da denne undersøkelsen startet, men den utviklet seg til en stadig mer uavhengig konservativ avis innen 2005. *Dagbladet* var den radikale kulturavisen som var en av landets to store ettermiddagsaviser, med en forhistorie som venstreavis, en epoke som var avsluttet allerede i 1975.⁸ Begge avisene inngikk altså dessuten i materialet til Werenskjold/ Hovden og Werenskjold som omtalt over.

De to avisene er begge representert med to utgaver hver, én vår og én høst, hvert femte år fra 1975 til 2005, til sammen 28 utgaver. Utvalget er systematisk – det er hovedsakelig onsdagen som er nærmest 12. mars eller 12. oktober i hvert av årene som er registrert.⁹ Materialet er hentet ut gjennom Nasjonalbibliotekets pdf-versjoner og gjennomgått manuelt.¹⁰

Styrken i studien ligger i lengdesnittet mer enn i bredden. Gjennom en slik undersøkelse er det mulig å identifisere og indikere endringer, og dermed utviklingstrekk over tid. Det er selvsagt mer usikkert om bare to utgaver per avis per år gir et godt nok breddebilde. Med fire dykk per år er det mye materiale som ikke fanges opp. Det forteller oss dermed lite om kvaliteten i dekingen, og om variasjoner innenfor kortere perioder. Men det gir en indikasjon på et mer generelt mønster og endringer over tid, og i noen tilfeller gir det mulighet for å reflektere over forskjeller og likheter i dekingen av enkelthendelser.¹¹

Formatmessig var det store forskjeller på de to avisene gjennom disse tre tiårene. *Aftenposten* gikk over til tabloid så sent som i 2003, som en av de siste

store avisene i Norge. Det betyr at kun én av de syv årgangene av *Aftenposten* som inngår i utvalget, var tabloid. I *Dagbladet*, som gikk over til tabloid allerede i 1983, er bare to av *Dagbladet*-årgangene i denne undersøkelsen broadsheet-utgaver. Disse forskjellene bidrar til at det er to relativt ulike avistyper, men det er også noe av poenget – å vise en bredde i format og profil.

Jeg har videre bare basert meg på *Aftenpostens* morgenutgave. Hvis primærhensikten hadde vært å sammenlikne de internasjonale nyhetene dag for dag, kunne dette vært et problem, ettersom *Aftenposten* var morgenavis og *Dagbladet* ettermiddagsavis, og *Aftenposten* hadde også en aftenutgave i hele perioden. Vi vet at den også hadde utenriksstoff, og noen av døgnets begivenheter havnet derfor i *Aften*. Men aftenutgaven var en lokalavis for Oslo-området, og jeg har valgt å begrense meg til de riksdekkende utgavene.

Materialet er sammensatt av alt fra store oppslag med byline og foto til notiser som i beste fall er kreditert et eller annet byrå. Jeg har fordelt nyhetene på fire kategorier. Kategori 1 er saker med førstesidehenvisning, kategori 2 større, prioriterte saker (f.eks.

bilde, minst to spalter og/eller byline), kategori 3 er mindre nyhetsmeldinger, og kategori 4 er notiser.¹²

Geografisk er materialet relativt grovt fordelt. Norsk presse var lenge preget av øst-vestkonflikten. Et av siktemålene med studien er å se i hvilken grad det fortsatt var tilfellet i denne 30-årsperioden, og i hvilken grad dekingen av verden for øvrig ble bredere, og andre regioner ble mer innlemmet. For at den geografiske oversikten ikke skulle bli for finmasket, har jeg derfor gruppert landene (eller aktørene) som forekommer i materialet, etter store regioner i verdensdeler – som Nord-Amerika, Vest-Europa, Latin-Amerika, Øst-Europa eller Sørøst-Asia. Men spørsmålene har også krevd at disse kategoriene ble samlet ytterligere, og på tvers av verdensdelene. De tidligere kommunistlandene i øst – den tidligere «østblokken» – har for eksempel spilt en så stor rolle

*Det er interessant å se om
det er forskjeller før og etter
Berlinsmurens fall*

i store deler av moderne norsk mediehistorie at det var nødvendig med kategorier som dekket både Sovjetunionen og senere Russland – samt det som ble hetende Samveldet av uavhengige stater (SUS) etter Berlinmurens fall – og de sentral- og østeuropeiske landene. Det var også nødvendig med et begrep for «enheten» Vest-Europa og Nord-Amerika. I første del av denne trettiårsperioden var det vanlig å si «den første verden» om Vest-Europa og Nord-Amerika og noen vestlige land til, «den andre verden» om det samlede Øst-Europa, og «den tredje verden» (om det som ble kalt utviklingslandene). Denne tredelingen var relativt nyttig i alle fall frem til sovjetområdet gikk i oppløsning. Som samlebetegnelser på de samme områdene både før og etter Murens fall, bruker jeg begrepene «vest», «øst» og «sør» – men reserverer begrepet vest for Vest-Europa og Nord-Amerika.¹³

På spørsmålet om *hva* nyhetene handlet om, har jeg utviklet et skjema som både dekker hendelser og utviklinger innad i land (politiske maktkamper, valg, forsvarspolitikk, økonomisk politikk etc.), internasjonale relasjoner (kriger, konfrontasjoner, forhandlinger, utviklingen i internasjonale organisasjoner som FN, EU, IMF, WTO, internasjonale økonomiske utviklings-trekk) og spesifikt norske relasjoner med utlandet. Dette skjemaet har kategorier for hendelser og utviklinger både på elitenivå og i sivilsamfunnet der man finner publikum, ikke-statlige organisasjoner av alle størrelser, bedrifter etc.

Det er også interessant å se om det er forskjeller før og etter det vi kaller Berlinmurens fall, men som i realiteten var en internasjonal revolusjon som pågikk i et par år. Hendelsene mellom 1989 og 1991 gjorde at etterkrigstidens skille mellom øst og vest gikk i oppløsning, og samtidig ga støtet til en langt mer vidtrekkende globalisering enn den som så vidt hadde begynt i 1980-årene. Samtidig etablerte inter-nettet seg. Tiden før og etter 1990 kan derfor ses på som to helt forskjellige epoker.

Valg og avgrensninger

Det har vært nødvendig å gjøre noen valg og foreta noen avgrensninger.

Jeg har tatt det valget at artikkelen handler om *nyheter*. Meningsstoffet kan gi nyttig innblikk i redak-

sjonenes tenkning omkring utenriksfeltet. For eksempel er det en del utenrikskommentarer i avisene, og det finnes ofte en annenleder om internasjonale spørsmål eller norsk utenrikspolitikk (mer unntaksvis en førsteleder). Dette er selvsagt sterke signaler om hva redaksjonene oppfatter som viktig stoff. Det sier også noe om hva redaksjonen til enhver tid har kompetanse på. Men disse kategoriene er altså utelatt her – hensikten i denne omgangen var å undersøke nyhetsproduksjonen per se, men det kan være grunnlag for å gå videre på forholdet mellom nyhet og kommentar senere.

I utgangspunktet kunne det vært en enkel sak å undersøke internasjonale nyheter i papiravisene. Tidligere hadde de to avisene i dette materialet gjerne bestemte sider avsatt til det som ble kalt «utenriks», og «utenriksavdelingene» var gjerne klart definerte deler av avisorganisasjonen. Leser man de samme avisene på papir i dag, ser man at det ikke lenger finnes dedikerte sider som bare er forbeholdt utenriks, og at nyheter med internasjonalt tilsnitt kan finnes en rekke steder i avisen.

Hans-Henrik Holm gjorde på slutten av forrige årtusen den observasjon at utenriksjournalistikken – eller det han kaller den internasjonale journalistikken – i dansk presse langsomt, men sikkert hadde endret seg.¹⁴ Denne journalistikken, skriver han i et kapittel i boken *News in a Globalized Society* fra 2001 som Stig Hjarvard var redaktør for, pleide å handle om forhold i et annet land (i særdeleshet de som hadde betydning for morlandet til nyhetsinstitusjonen). Dansk utenrikspolitikk var også et klassisk innslag, mens internasjonal politikk hovedsakelig handlet om diplomatiske relasjoner. Men i Holms studie, som altså ble publisert mot slutten av den perioden som er undersøkt her, fant han at dette landskapet var i ferd med å endre seg, på mange måter. Det var kommet til flere saker om internasjonale forhold som ikke nødvendigvis hadde noe med diplomati å gjøre, som miljø- og menneskerettsspørsmål. Både næringsliv og kultur/livsstil hadde fått en mer fremtredende plass. Nyhetene var dessuten blitt mer personorienterte, og det var mer kuriosa. Han pekte blant annet på endringer i mediestructur (mer kommersialisering, mer globalisering) og i redaksjonell struktur (endringer

Faksimile av utenriksider (med utenriks-/utlandsvignett) fra Aftenposten (t.v.) og Dagbladet (t.h.) i begynnelsen av den undersøkte perioden. Begge sidene er fra 15. oktober 1975

i organisasjonene, for eksempel med mindre klare grenser mellom avdelingene, færre spesialmedarbeidere på utenriks og så videre), som forklaringer.¹⁵ Vi kan betrakte den internasjonale dekingen som et resultat av store, tunge samfunnsmessige utviklinger og endringer på organisasjonsnivå – med hensyn til hva redaksjonene oppfatter som viktig og ikke. Endringer på organisasjonsnivå kan følge av store, tunge profilomlegginger, nye grep for å løfte eller synliggjøre en sjanger eller et felt – eller omvendt, for å tilsøre at det kuttes i dekingen av ett eller flere områder. I tillegg er dekingen utslag av pragmatiske, daglig valg av denne typen: «Vi mangler en sak på utenriks – kan denne brukes?» eller «denne har vi ikke plass til, kan den legges på økonomi?» De samlede resultatene av slike små og store valg kan i mange tilfeller være nokså usynlige på kort sikt, men tre tydelig frem over tid.

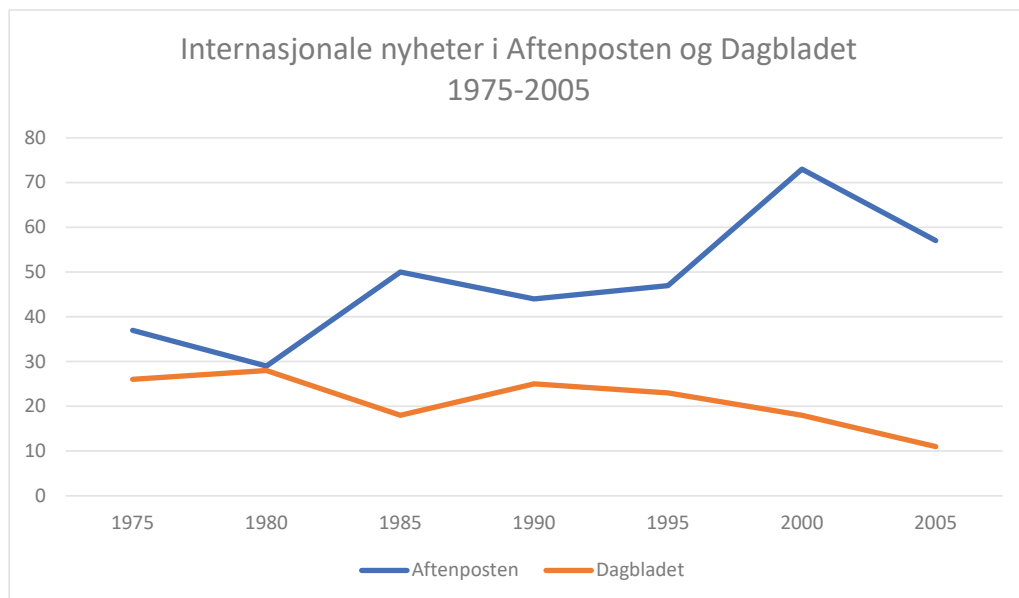
Det er sannsynlig at vi finner den samme utviklingen som den Holm beskrev i norske medier. For å fange opp det som *kan* klassifiseres som utenriks, har

det derfor vært nødvendig å ta utgangspunkt både i utenriksidene og alle andre nyhetssaker i avisen som hadde et internasjonalt tilsnitt.

Internasjonale nyheter: kontinuitet og endringer, forskjeller og likheter?

I denne perioden fant det altså sted dramatiske endringer både i mediebransjen og i omstendighetene rundt den. Dette gjenspeiles også i de undersøkte avisene, som preges av endringer og eksperimentering. Det gjelder også i utenriksdekingen. En enkel måte å se dette på er gjennom vignettbruken. Tidlig i perioden hadde begge avisene dedikerte sider med «Utenriks» eller «Utland» som vignett, slik at utenriksidene skulle være gjenkjennelige og avgrenset mot det øvrige stoffet. Gjennom perioden som helhet kan man se at dette konseptet er i ferd med å gå oppløsning. Ved flere anledninger valgte *Dagbladet* å legge det som åpenbart var samme typen stoff som det som ble kalt «utenriks» i andre perioder, under vignetter som «nyhet» eller «reportasje» – eller ingen

Figur 1. Internasjonale nyheter i Aftenposten og Dagbladet mellom 1975 og 2005. Antall saker i alle fire kategorier.

vignett. Og i begge avisene var det åpenbart at internasjonale nyheter kunne finnes en rekke andre steder – på sider med nyhets- eller reportasjevignett, på politisk-sidene, på økonomisidene eller på spesifikke temaside – eller de var tilfeldig spredt rundt i avisen.

De første årene – da begge var i broadsheet-formatet – var det heller ikke uvanlig at de utenriksnyhetene som var slått opp på forsiden, hadde henvisning til fortsettelse på tilfeldige sider uten utenriks- eller utenlandsvignett. Dermed var de viktigste internasjonale nyhetene ikke å finne på «utenriks» i det hele tatt. Totalt finner vi 486 saker innenfor det internasjonale området i disse 28 avisutgavene. Det er 42 artikler i kategori 1 (artikler med førstesidehenvisning), 276 i kategori 2 (andre prioriterte saker), 25 i kategori 3 (kortere nyhetsmeldinger), og 143 i kategori 4 (notiser). Opptellingen som er gjort i forbindelse med denne artikkelen, viser verdien av å bruke et slik «utvidet» utenriksbegrep som beskrevet over – av totalt 486 saker med internasjonal tematikk var bare 226, altså under halvparten, å finne på sider med

utenriksvignett.¹⁶

Det var store forskjeller mellom de to avisene. Av de 486 sakene som er registrert, fantes for eksempel over to tredeler i *Aftenposten*. *Aftenposten* var rett en mer omfangsrik avis. Den hadde langt flere sider enn *Dagbladet*, noe som delvis skyldtes at den hadde en svært stor tilgang både på rubrikkannonser og eiendomsannonser. Men den hadde også et påfallende mye større stofftilfang. Forskjellen i stoffutbud var langt mer iøynefallende enn ventet, spesielt etter som årene gikk, og må tas med i betraktning når man leser tallene og grafene i denne artikkelen.

Aftenposten hadde også et mye større korrespondentnett.¹⁷ Men begge hjemmeredaksjonene hadde en betydelig tilgang på stoff, også før internett, i form av byråstoff, utenlandske aviser, tidsskrifter og tv-sendinger, og muligheten til å ta telefonintervjuer med norske eksperter og utenlandske kilder. Derfor var denne store forskjellen overraskende i seg selv.

Mens begge var broadsheet-aviser, var imidlertid de dedikerte utenriksidene nokså omfattende hos

begge- og ikke helt forskjellige. Bildet på s. 184 viser en utenriksside fra en av de første utgavene av begge to – fra 15. oktober 1975. Begge hadde fire større saker på siden og et par mindre. Titlene var litt større, og illustrasjonene marginalt flere, i *Dagbladet*-nyhetene, noe som kan ha sammenheng med at avisen allerede på dette tidspunktet hadde begynt å snuse på mer tabloide uttrykk.¹⁸ Men *Aftenposten* hadde også en kommentar på den viste siden, så illustrasjonsgraden er nokså lik. I tillegg hadde *Dagbladet* en notisspalte, mens *Aftenposten* ikke utnyttet hele siden til redaksjonelt stoff, men fikk plass til en annonse.

Når vi ser nærmere på innholdet i 1975-utgavene, bærer de også preg av at det finnes en forholdsvis felles nyhetsagenda. De to avisene vektet nyhetene forskjellig, noe som ikke er overraskende siden de både hadde forskjellig profil og forskjellig utenriksapparat, og en del temaer fantes bare i en av avisene. Men, mye var også likt. I 1975 hadde begge med kuppet i Portugal, fredsforhandlinger i Midtøsten og situasjonen i Kambodsja idet Røde Khmer tok over, Islands forsøk på å utvide fiskerisonene, en valutasmuglingsskandale i Sverige, og ny regjering i Zimbabwe.

Antallet internasjonale nyheter totalt i de to avisene endret seg ikke så mye fra 1975 til 2005. Men de to avisene endret seg. *Aftenposten* økte dekningen betraktelig over tid, mens den sank i *Dagbladet*, slik figur 1 viser.

I tillegg til at *Aftenpostens* kurve totalt sett er oppadgående og *Dagbladets* nedadgående, er det flere iøynefallende ting her. En ting er den tydelige oppgangen hos *Aftenposten* mellom 1995 og 2000. Det skyldes langt på vei mer satsing på notiser, som et eksempel på den over nevnte eksperimenteringen.¹⁹ Denne satsingen holdt seg, men i 2003 skjedde en annen og mer grunnleggende endring i *Aftenposten* – innføringen av tabloidformatet. Dermed kan vi trolig også lese en annen interessant ting til ut av denne grafen: at begge aviser får en knekk i stofftilfanget etter overgangen til tabloid.

Geografisk tilhørighet

Et hovedformål med artikkelen er å identifisere hvilke geografiske områder som dekkes i disse to avisene. Dette har en bakgrunn: Det har vært en vanlig oppfatning at det fant sted en såkalt «vestvending» i norsk presse etter andre verdenskrig. Den besto av (minst) to ting: Det ene var en vestvending i stoffbudet, med mer bruk av vestbaserte kilder og nyhetsbyråer. Det andre var tilslutningen til den nordatlantiske forsvarsalliansen NATO, som avtegnet seg som en relativt trang meningskorridor i norske medier etter 1948/49.²⁰

Det er noe uenighet om hvor stor betydning Nato-tilslutningen hadde for vestvendingen i stoffbudet, eller om denne endringen kom noe før. Hovden og Werenskjold knytter den for eksempel direkte til etableringen av det norske utenrikspolitiske systemet fra 1945, og argumenterer også for at systemet har røtter mye lenger tilbake.²¹ Det som i alle fall ser ut til å være et faktum, er at vestvendingen i stoffbudet

var betydelig kort etter krigen. I en undersøkelse av fire norske aviser (riks- og regionaviser) i en gitt uke i 1948 fant historikeren Arnhild Skre at 39 prosent av omtalene av land handlet om USA eller Storbritannia. La man til andre vesteuropeiske land, kom man opp i hele 83 prosent. Det var altså langt mindre enn én av fem saker som tok for seg det som skjedde i den andre eller den tredje verden på dette tidspunktet.²² Dette er høye tall, men i 1948 ble den internasjonale situasjonen i Europa oppfattet som dramatisk, og man kan forstå tallene slik at de norske avisene i materialet flokket seg om «sine egne» langs øst-vestaksen. Selv landet som på det tidspunktet lå an til å bli hovedmotstanderen, Sovjetunionen, var omtalt i bare rundt seks prosent av tilfellene.

Men vi vet også at pressen endrer seg over tid, i takt med samfunnet, og ut fra det er det rimelig å anta at vestvendingen i nyhetsmediene ikke lenger var så påtagelig i den trettiårsperioden som her er undersøkt. I løpet av denne perioden ble den internasjonale horisonten tilsynelatende bredere, blant annet med en

I løpet av denne perioden ble den internasjonale horisonten tilsynelatende bredere

betydelig vekst i korrespondentnettet i norske medier, spesielt i *Aftenposten* og NRK. I denne perioden ble tilstedeværelsen til disse to institusjonene utvidet i både Midtøsten, Latin-Amerika, Sørøst-Asia og Øst-Europa (ut over Moskva-korrespondentene, som begynte å komme allerede i 1960-årene).²³ NTB var, med sin viktige posisjon, ikke bare kanal for internasjonale byråer man må anta hadde en lignende utvikling, men det ble også i disse årene bygd ut et nett med felles korrespondenter mellom de nordiske nyhetsbyråene.

Tilsvarende vekst fantes ikke i annen norsk presse, men man må anta at påvirkningen fra store aktører som *Aftenposten* og NRK, og den betydningen NTBs utenriksdekning hadde, ga en generelt bredere horisont.

Til tross for denne veksten peker også senere studier i samme retning, selv om funnene ikke er bastante som hos Skre. En klassisk studie i denne forbindelsen er Johan Galtung og Mari Holmboe Ruge's *The Structure of Foreign News*,²⁴ som blant annet pekte på at det at sakene handlet om elitenasjoner, var et nyhetskriterium i seg selv, i alle fall i den nordvestlige delen av verden. Det taler for at det fortsatt var fokus på USA og større europeiske nasjoner da denne artikkelen ble publisert i 1965. Det er riktignok noen metodiske problemer med denne klassikeren som gjør at man ikke kan være helt sikker på funnene, men den rimer med flere andre undersøkelser fra forskjellige andre tidspunkter i historien, også senere. Alle kan ikke nevnes, men Werenskjolds tidligere nevnte studie av den norske dekningen av de verdensomspennende protestene i 1968 viser for eksempel også en prioritering av begivenhetene i den nordlige delen av den første verden – spesielt Europa.²⁵

Rune Ottosen har, alene eller sammen med andre, gitt en rekke bidrag til forskning på de forskjellige krigene som er utkjempet etter 1990, og kommer til lignende konklusjoner.²⁶ Jeg har selv vist at til og med den journalistikken som representerte den utenrikspolitiske – og dermed USA- og Nato-kritiske – opposisjonen i 1950–60-årene, endte med å bruke en påfallende andel kilder og vinkler fra USA og andre Nato-land.²⁷ Noen kvantitative masteroppgaver som grovt sett behandler den perioden som er undersøkt

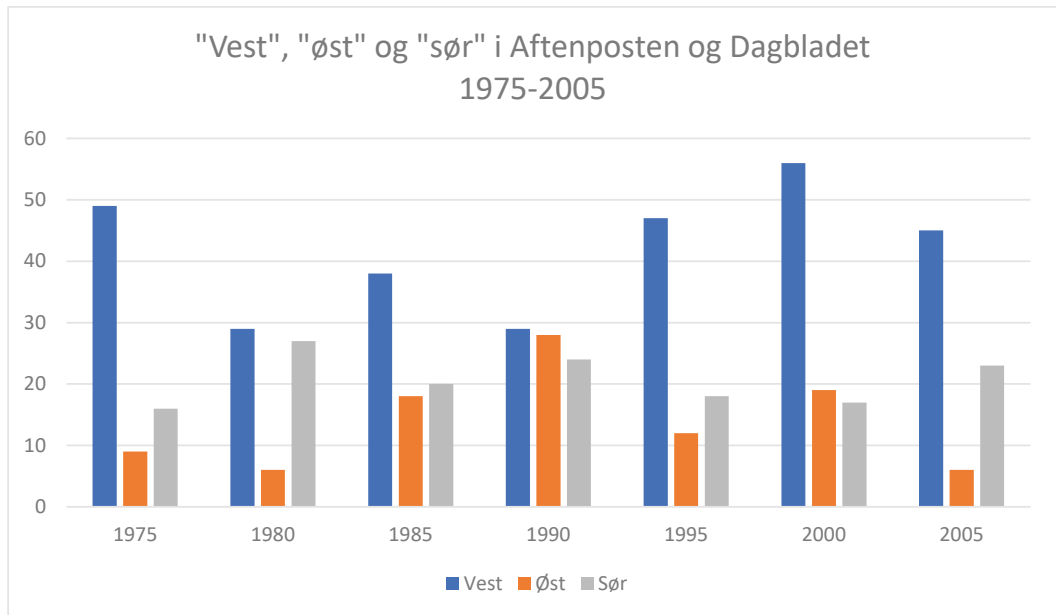
her, kan også nevnes, som Linda Lothes og Anders Feviks masteroppgaver i medievitenskap.²⁸

Når vi undersøker *Aftenposten* og *Dagbladet* diakront gjennom de tretti årene fra 1975 til 2005, ser vi at 84 av verdens land er omtalt i de 486 sakene. Alle verdensdeler er representert, men flere land er bare i nyhetene én eller to ganger. I tillegg er det selvsagt flere saker som ikke lar seg plassere geografisk. Det kan omfatte ting som skjer i FN eller WTO, saker som handler om «u-land» generelt, eller det er saker som handler om globalisering. Flere saker kan også handle om spesifikke geografiske områder uten at land er nevnt. Det beste eksempelet på det er saker som handler om Nato eller EU.

Vi ønsker nå å se om og i hvilken grad mønsteret fra tidligere studier holder seg, og også om det endrer seg over en 30-årsperiode.

I materialet til denne studien kan vi se at de internasjonale sakene fortsatt for en stor del handlet om Vesten. Nord-Amerika eller Vest-Europa var omtalt i 293 saker av i alt 486, altså 60 prosent. Det er langt mindre enn i 1948, men det er fortsatt mye. Det er også et poeng at internasjonalt stoff hvor Norge eller norske aktører er med, er tatt med i dette materialet, mens det var utelatt hos Skre. Uten norske aktører er tallet nede i 216, eller ca. 45 prosent.

Til gjengjeld utgjorde det området som i sin tid var østblokken – det som ble kalt «den andre verden» og som vi nå kaller øst – også en nokså stor kategori: 98 saker eller 20 prosent av totalmaterialet. Dette inkluderer altså både Sovjetunionen og landene «bak jernteppet» før 1990-utgavene, og Russland, SUS og de øvrige østeuropeiske statene etter 1990. Før 1990 er det rimelig å anta at fokuset på den andre verden skyldes den kalde krigen. Men til gjengjeld er det få holdepunkter for at dekningen også «fulgte» den kalde krigen inn i den tredje verden: Det finnes, i hele materialet, 145 saker hvor resten av verden er omtalt, eller i underkant av 30 prosent av sakene. Her er Asia (utenom de statene som i sin tid tilhørte Sovjetunionen) absolutt på topp, med litt over 69 prosent av omtalene av land i sør, dernest kommer Afrika med 23 prosent.²⁹ Dette høres ut som om Asia var ganske godt dekket, men 63 prosent av de tilfellene hvor asiatiske land eller aktører forekom,

Figur 2. Dekning av vest, øst og sør i Aftenposten og Dagbladet, 1975–2005. Merk at kategorien sør inneholder Midtøsten, slik at øvrige land i Asia, samt landene i Afrika, Latin-Amerika - og Australia- ikke forekom svært ofte.

handlet om konflikten i Midtøsten. Sørøst-Asia lå på nivå med Afrika, mens øvrige asiatiske land (utenom Sovjetunionen) var sjelden. Også Latin-Amerika var i nyhetene i dette utvalget bare en håndfull ganger.

Uten Midtøsten var dermed resten av verden relativt lite dekket – og mindre enn det vi kaller øst. Slik sett konkurrerte Midtøsten med Øst-Europa om en annenplass etter Vesten, men man kom ikke nødvendigvis ut av den vestlige/amerikanske interessensfæren av den grunn, for mange av disse sakene handlet om at USA meklet i Midtøsten, eller at vestlige aktører ganske enkelt hadde oppfatninger om Midtøsten. I det hele tatt var det forholdsvis ofte at de sakene som handlet om verden utenfor Vesten, også hadde en vestlig vinkel. Herunder en norsk: Også Norge eller norske aktører var jevnlig involvert i artiklene om øst eller sør.

Når det gjaldt det vi har kalt «øst», lå det på ca. én av fem omtaler hos begge, men noe under i *Aftenposten* og noe over i *Dagbladet*. Begge hadde også en tydelig økning i stoffet fra øst mellom 1985 og 1990, altså de årene i dette materialet som ligger nærmest (og

for en stor del også er identisk med) de dramatiske omveltningene i Øst-Europa.

Ikke uventet var det også en viss forskyvning i østdekningen etter at østblokken gikk i oppløsning. Det var nå en tendens til at de statene i Sentral- og Øst-Europa som tidligere var kontrollert av Sovjet, kom frem fra skyggene på bekostning av det som tidligere var Sovjetunionen. Materialet er såpass lite at det er risikabelt å trekke noen endelige konklusjoner her. Men vi vet jo at det var en generell økning i interessen for de østeuropeiske landene etter Berlinmurens fall. Nå ble de ikke bare «frie» land, men også i økende grad sett på som en del av den vestlige kapitalismens domene. I løpet av noen år krysset mange av dem «grensen» mellom øst og vest, mange var på full fart inn i EU og noen til og med Nato. Gjennom hele 1990-tallet pågikk det dessuten en brutal og blodig borgerkrig i det tidligere Jugoslavia.

Sør – resten av verden – representerte oppunder én av tre landomtaler hos *Aftenposten* og litt over én av tre i *Dagbladet*. Man kan derfor spekulere i om den sosialliberale avisen *Dagbladet* hadde et større

engasjement for sør enn *Aftenposten*. Men igjen var Midtøsten en viktig faktor – 55 prosent av omtalene av sør i *Dagbladet* handlet om Midtøsten.

At nyhetene fortsatt var relativt vestdominert også i de tiårene som er undersøkt her, er nokså klart, og det er heller ikke i seg selv noen verdidom. De fleste nyhetsmedier i alle deler av verden har mer stoff om egen interessesfære enn det som er langt unna. Man forventer ikke av en avis i Bogota at den har en omfattende eller vedvarende dekning av norsk politikk. Eide og Simonsen har kalt en bok om tendensen til å se verden med hjemlige briller «Verden skapes hjemmefra», og det er basert på internasjonale observasjoner.³⁰ Like fullt er det interessant å se om vi finner noen håndfaste årsaker i måten utenriksdekningen var organisert på i denne perioden.

En mulig årsak kan være den over nevnte nærheten til nyhetsbyråene. Alle aviser abonnerte i denne perioden på NTB, som igjen fikk inn bearbeidet og videresendte stoff fra store vestlige byråer som Reuters, Associated Press (AP), Agence France Presse (AFP), Deutsche Presse-Agentur DPA og United Press International (UPI) – og de andre nordiske, som svenske Tidningarnas Telegrambyrå (TT), danske Ritzaus Bureau og Finska Notisbyrån (FNB) – *Suomen Tietotoimisto*, STT, på finsk. Disse dekket verden ganske bredt – AFP hadde for eksempel mye stoff fra de såkalt «frankofone områdene», men de fleste av disse var vestlig eid og prioriterte sannsynligvis saker av relevans for et vestlig publikum. I tillegg hadde avisene stoffsamarbeid med flere utenlandske – vestbaserte – aviser. Noen steder krediterte de to avisene i materialet for eksempel *New York Times* eller *Washington Post* direkte.

Hadde korrespondentapparatet betydning?

Det er også interessant å se på hvor avisenes egenproduserte stoff kom fra. Det er grunn til å tro at det var en direkte sammenheng mellom det verdensbildet nyhetsmediene ga, og organiseringen av utenriksdekningen. Både på den – kanskje mer opplagte – måten at hvor mye ressurser og mannskap man legger

i utenriksdekningen, får betydning for både omfang og kvalitet, men også på den måten at hvor og hvem nyhetene kommer fra, får betydning.³¹

Aftenposten var, ved siden av NRK, på topp blant norske nyhetsinstitusjoner. I senitfasen i 1975–1994 er det registrert 13 *Aftenposten*-kontorer rundt om i verden.³² *Dagbladets* satsing var mer beskjeden, med tre kontorer.³³ Men i denne perioden ble også korrespondentnettet bygget ned, og korrespondentene ble delvis erstattet av tre andre typer skribenter som leverte fra utenlandsk dateline og hadde en mer eller mindre fast tilknytning til avisen: frilansere, stringere og såkalte stringerkorrespondenter (fastboende med bedre og fastere avtaler).³⁴ Bruken av denne typen arbeidskraft økte i takt med at de faste korrespondentstillingene ble nedbygd.³⁵ Særlig *Dagbladet* brukte en del slike mer «løse» medarbeidere i sitt utenriksapparat. Noen stringerkorrespondenter eller stringere leverte

stoff såpass ofte at det er interessant å ta dem med i betraktningen når man er interessert i hvor stoffet kommer fra, selv om det bare er en håndfull og ikke påvirker resultatet mye.

I *Dagbladet* fantes det dessuten leverandører som ble titulert som korrespondenter uten egentlig å være det. Korrespondentene kunne også erstattes/suppleres med avtaler med utenlandske aviser.

Materialet til denne artikkelen gir ikke noen systematisk utfylling av bildet Werenskjold og Hovden / Werenskjold har gitt, siden det er en tekstanalyse. Men det kan bidra til å fortelle oss noe om hvor skribentene med utenlandsk dateline skrev fra, og hvordan avisene brukte stoff fra de forskjellige områdene i det materialet som her er undersøkt. Det er en underliggende forutsetning her at en avis vil være spesielt opptatt av å bruke, og fremheve, «egenstoff» i den internasjonale dekningen.

I materialet registrerer jeg 96 tilfeller av artikler levert av fast ansatte utenrikskorrespondenter eller stringerkorrespondenter.³⁶ Dette er – naturlig nok – hovedsakelig tilfellet i de større sakene (det er bare helt unntaksvis at en korrespondent får navnet sitt på en notis). Korrespondentrapportene utgjorde

*De aller fleste korrespondentene
hadde dateline i Nord-Amerika
eller Vest-Europa*

dermed ca. 28 prosent av nyhetsoppslagene når man ikke regner med notisene. Tre fjerdedeler var knyttet til *Aftenposten*.

Vi ser at de *aller fleste av dem* skrev fra Nord-Amerika eller Vest-Europa. På toppen tronet Vest-Europa med hele 55 av datelinene (42 i *Aftenposten* og 13 i *Dagbladet*). Innenfor dette igjen var andre nordiske land, samt Bonn/Berlin, London og Brussel dominerende, med henholdsvis 14, 15, 14 og ni rapporter.³⁷ Deretter kom USA med 21, hvorav tolv var i *Aftenposten*.

Aftenposten hadde også tolv rapporter fra Øst-Europa i disse utgavene, mens korrespondentene/stringerkorrespondentene i Beijing/Hongkong bidro med seks rapporter (hvorav *Aftenposten* sto for fire av dem) og Midtøsten-representantene tre (bare *Aftenposten*).

Det var altså bare én av fem korrespondentrapporter som kom fra områder utenfor Vest-Europa og Nord-Amerika. Korrespondentene (og åpenbart også noen stringerkorrespondenter) ble riktignok i tillegg brukt til å skrive kommentarer, så vi får ikke noe komplett bilde av korrespondentbruken på denne måten. Men hovedintrykket står fast: De fleste nyhetsbidragene fra korrespondenter (og noen få andre tilknyttede utenlandsmedarbeidere) i dette materialet kommer fra vestlige land.

Dette funnet er ikke spesielt overraskende når man ser nærmere på hvilke kontorer disse avisene hadde: I *Aftenposten* var ni av de faste 13 korrespondentene de hadde i perioden 1975–1994, i vestlige hovedsteder, og i *Dagbladet* gjaldt det alle tre. *Dagbladet* hadde også noen skribenter som ble kalt «Paris-korrespondent», «Stockholm-korrespondent» og «Berlin-korrespondent», samt en skribent som ble kalt «Israel-korrespondent».³⁸ Også når det gjelder stringerkorrespondenter eller andre med mer eller mindre faste avtaler, kan det se ut til at fokus lå på Vesten.

En god del signerte saker om internasjonale spørsmål ble selvsagt også skrevet på hjemmedesken – til og med fra tidligere korrespondenter med spesialkunnskap om et land eller en region. Det er flere eksempler på at hjemvendte korrespondenter med mye spesialkunnskap om et land eller en region bidrar med solid stoff fra hjemmedesken. Dette var spesi-

elt karakteristisk for *Aftenposten*, noe som ganske enkelt kan tilskrives en større utenriksorganisasjon enn *Dagbladet*, men man ser selvsagt dette fenomenet i *Dagbladet* også.

Hva og på hvilket nivå?

Det neste spørsmålet er hva og *hvem* de internasjonale nyhetene handlet om i denne perioden. På hvilket samfunnsnivå befant de seg?

Vi finner for det første de «klassiske» utenlandsnyhetene – nyheter om politikk eller økonomi som finner sted i et fremmed land. Dette kan være historier om politiske beslutninger, valg eller maktkamper – for eksempel. Andre saker overskrider de nasjonale grensene og kan handle om forholdene mellom land, om større regioner eller om internasjonale relasjoner som sådan. De har gjerne en diplomatisk side: Konflikten mellom supermaktene som pågikk gjennom hele første halvpart av den undersøkte perioden, er et godt eksempel, eller forhold innenfor internasjonale organisasjoner, som EU/EF, FN eller Nato.

Så kommer de nyhetene som involverer morlandets utenriksforbindelser – som norske utenrikspolitiske beslutninger, Norges forhold til Moskva, London, Washington, Stockholm, FN etc. Dette kan ses som en variant av internasjonale relasjoner, men siden man kan gå ut fra at de aller fleste land har fylldig dekning av egen utenrikspolitisk tematikk, var det naturlig å skille ut denne typen saker for seg.

Selv om det ikke sies direkte hos Holm, ligger det i kortene at alle disse kategoriene også har en sivilsamfunns side. De handler ikke bare om toppolitikere og statsapparat, internasjonale organisasjoner eller store nasjonale hendelser utenlands, men også om mennesker, organisasjoner, hendelser og utviklingstrekk i sivilsamfunnet. Dette betyr at utenriksnyhetene har forskjellige nivåer, helt etter hva slags aktører som omtales, og hvor de befinner seg i systemet. Det er betydelige forskjeller mellom å dekke regjeringer, politikere og andre mennesker med makt – og rapportere fra hendelser og levd liv «på bakken», organisasjoner, bedrifter og så videre.

I disse 30 årene under ett kan dermed de internasjonale nyhetene dermed handle om krig, politiske konflikter, kriminalitet, økonomi og næringsliv, de

	Utenlandsnyheter	Internasjonal politikk	Utenriksnyheter
Elitenivå	A1. Utland elitenivå Eksempler: rikstvalg, politiske maktkamper på høyt nivå, statsadministrasjon, andre offisielle organer eller personer, politiske beslutninger innenfor alt fra sikkerhetspolitikk til økonomi, inkluderer også innenrikspolitikk i utlandet hvis sakene tar utgangspunkt i elitenivået.	B1. Forholdet mellom land (og nasjonale aktører som i pkt. 1) eller mellom land og internasjonale organisasjoner, eller i internasjonale organisasjoner. Større internasjonale utviklingstrekk som kan tilbakeføres til beslutninger eller utviklinger på dette nivået. Sakene tar utgangspunkt i elitenivået.	C1. Norske relasjoner med utlandet / internasjonale organisasjoner på elitenivå overfor andre land, regioner eller internasjonale organisasjoner). Sakene tar utgangspunkt i det norske elitenivået. Finner innimellom sted i Norge.
Sivilsamfunnsnivå	A2. Utland sivilsamfunnsnivå Eksempler: maktkamper på lavere nivå, geriljakrig, oppførte, demonstrasjoner, hendelser og utviklinger blant enkeltpersoner, husholdninger, organisasjoner, bedrifter, effekten av politiske beslutninger på enkeltpersoner, husholdninger, organisasjoner, bedrifter.	B2. Internasjonale relasjoner samfunnsnivå. Eksempler: forholdet mellom sivilsamfunn og andre land og/eller det internasjonale nivået. Det kan være enkeltpersoner eller organisasjoner – også på begge sider. Inkluderer også trender som angår flere land/regioner (som handel, tørke, kvinnefrigjøring).	C2. Norske relasjoner med utlandet / internasjonale organisasjoner på sivilsamfunnsnivå. Forholdet mellom norske nasjonale organisasjoner og andre nasjoner eller tilsvarende aktører i andre nasjoner. Forholdet mellom norske statsborgere og andre nasjoner/regioner og/eller deres aktører. Finner innimellom sted i Norge.

Tabell 1. På hvilket samfunnsnivå befinner de internasjonale nyhetene seg og hvilke hendelser eller relasjoner handler de om?

kan handle om organisasjoner og folkebevegelser, om naturkatastrofer og samfunnsmessige utviklingstrekk, om enkeltpolitikere og om levekår i andre land.

Forhold mellom enkeltaktører og andre land kan også forekomme, det kan være nordmenn eller norske bedrifter i utlandet, eller det kan være forholdet mellom enkeltaktører og internasjonale organisasjoner. I korte trekk er det slik at alle internasjonale nyheter i materialet kan plasseres i en av kategoriene i skjemaet over.³⁹

Vi finner alle nyhetstypene gjennom hele perioden, men vektingen og stoffmiksen varierer. Ikke

minst har balansen mellom disse kategoriene stor betydning for det budskapet som publikum får om viktige hendelser og utviklingstrekk i verden i perioden.

Vi finner alle nyhetstypene gjennom hele perioden, men vektingen og stoffmiksen varierer.

Totalt, for begge avisene, fordeler disse sakene seg som i figur 3. Vi skal se litt nærmere på noen sider ved hva dette innebar i praksis, og over tid, men konkluderer allerede i utgangspunktet med at elitenivået var mindre representert enn man kunne ventet.

Vi ser av figur 4 at dette mønsteret holder seg relativt godt selv om vi bryter det ned på de to avisene – i to av tre kategorier er det mer fokus på sivil-

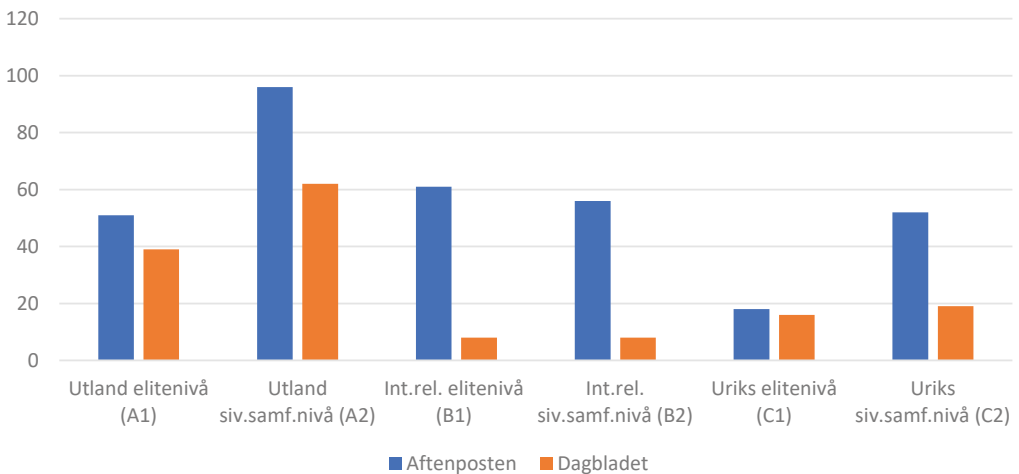
Internasjonale nyheter, samfunnsnivå, Aftenposten og Dagbladet 1975-2005

■ Utland elitenivå (A1) ■ Utland siv.samf.nivå (A2) ■ Int. rel. elitenivå (B1)
 ■ Int. rel. siv.samf.nivå (B2) ■ Uriks elitenivå (C1) ■ Uriks siv.samf.nivå (C2)

Figur 3. Internasjonale nyheter, etter hvilket samfunnsnivå de befinner seg på, Aftenposten og Dagbladet 1975-2005

Internasjonale nyheter, samfunnsnivå, Aftenposten og Dagbladet 1975-2005, per avis

Figur 4. Internasjonale nyheter etter hvilket samfunnsnivå de befinner seg på, Aftenposten og Dagbladet 1975-2005, brutt ned på avis.

samfunnet enn på elitene. Unntaket er internasjonale relasjoner, der begges dekning er mer jevn. Det skyldes sannsynligvis at det finnes færre tilfeller der en aktør i sivilsamfunnet er hovedaktøren i en sak på internasjonalt nivå.⁴⁰

Vi kan også se av materialet at forholdet mellom nivåene endrer seg over tid. Fra 1975 til 2005 er forholdet mellom saker om elitenivået og sivilsamfunnsnivået snudd på hodet i begge avisene samlet. I 1975 var seks av ti saker orientert mot elitenivået, allerede i 1990 hadde sivilsamfunns sakene overtatt plassen i tet, og i 2005 var flere saker orientert mot sivilsamfunnsnivået enn det var elitesaker i 1975. *Aftenpostens* utvikling er nokså parallell med dette mønsteret, mens *Dagbladet* hadde flere sivilsamfunnsaker enn gjennomsnittet allerede fra starten av, og endte med nesten dobbelt så mange av dem i 2005.

Men hva skyldes denne fordelingen på et dypere plan? Er det mulig å bruke disse funnene til å si noe om hvordan journalistikken har endret seg?

Kildene er ikke spesielt undersøkt i dette materialet, men vi vet at det generelt fant sted en utvikling mot mer tabloidisering og dermed mer personifisering av nyhetene fra 1980- og -90-årene av. Dette er et internasjonalt trekk, og Hans-Henrik Holm peker også på personorientering som et utviklingstrekk i dansk utenriksjournalistikk.⁴¹

Et generelt inntrykk gjennom disse årene er imidlertid at utenriksstoffet var nokså menneskefattig, spesielt de første årene.⁴² Muntlige kilder var gjerne offisielle uttalelser fra toppolitikere eller andre samfunnsstopper, og det var ikke alltid det var så mange mennesker i reportasjene (reportasje her definert som journalistiske skildringer fra felt). I tråd med den generelle utviklingen ser vi imidlertid en viss utvikling i løpet av de 30 årene, i retning av å finne et «ansikt» til nyhetene. Det ble flere reportasjer med mer bruk av publikumskilder, men også mer bruk av personer for å fronte for eksempel nyheter om et land eller en internasjonal organisasjon. Spesielt i *Dagbladet* betyr det at nyhetene oftere ble presentert som en personnyhet, noe som også kunne føre til at det personlige helt overskygget det politiske eller samfunnsmessige i utenriksnyhetene. Men personorienteringen økte også i *Aftenposten*, og det skjedde også før

avisen gikk over til tabloidformat, med hva det også medførte for innhold og presentasjon.

Uansett var personorientering like mye et grep i fremstillingen av nyheter på elitenivå som på bakkenivå – det er tabloidiseringens vesen. Det er dermed ikke holdepunkter for at økt bruk av reportasjer og «human touch» i seg selv skulle forklare hele økningen i saker om sivilsamfunnet. I dette materialet er også økningen i livsstilssaker og kuriosa såpass beskjeden at det ikke forklarer hvorfor sivilsamfunnet får større plass. I det hele tatt er det ikke så mange tydelige mønstre i sivilsamfunnsorienterte saker. Alle kategorier innen sivilsamfunnsdekningen er representert, enten det var en reportasje om at kullstreikerne i Skottland ga opp, eller et svensk bensinprisopprør (A2)⁴³, spanske teleselskap som vokste i utlandet eller sorg over russiske soldater som falt i Tsjetsjenia (B2)⁴⁴, eller en nordmann som var stilt for retten i Tyrkia, og en norsk bransje som mente kvotene i EF var uakseptable (C2)⁴⁵.

Sannsynligvis er forklaringen sammensatt – oppmerksomheten om menneskerettigheter økte, frihetsrevolusjonen fra rundt 1970 gjorde at «den lille mann eller kvinne» i samfunnet ble mer myndiggjort, TV brakte mer reportasjestoff som smittet over på sivilsamfunnsdekningen og fremstillingen i avisene. Mulighetene er mange, men materialet tyder i alle fall på at de klassiske internasjonale sakene fikk selskap av andre, her som i den danske undersøkelsen.

Fremstilling

La oss dvele litt ved fremstillingsaspektet, fordi det i seg selv gir et interessant bilde av likheter og forskjeller. I begynnelsen var, som vi så, utenriksdekningen i de to avisene mer preget av en felles nyhetsagenda. Med årene ser denne felles nyhetsagendaen ut til å gå i oppløsning, og det kan se ut som om *Aftenposten* og *Dagbladets* lesere får svært forskjellige bilder av verden. I 2005 var det under ti prosent av sakene som handlet om det samme.⁴⁶

Men det er også interessante forskjeller i de tilfellene hvor de samme sakene blir dekket. I materialet vårt finnes for eksempel dagen for begravelsen til den sovjetiske generalsekretæren Konstantin Tsjernenko, bare noen dager etter at Mikhail Gorbatsjov overtok

Julenyheter ONSDAG 8. MARS 2005

UTLAND 13

Australia vil utløse 104-åring

En 104 år gammel kvinne som har levd i Australia i 70 år, blir utløst av Australia...

Keiser av USA straffer soldat som drepte agent

En soldat som drepte en CIA-agent i Irak, blir straffet av USA...

Amnesty-tillik rammer Kina

Amnesty International kritiserer Kinas politikk mot menneskerettigheter...

Afrika vil ha til plasser i FNs sikkerhetsråd

Afrika krever flere plasser i FNs sikkerhetsråd for å sikre representasjon...

Sri-Lankas hovedstad skifter navn

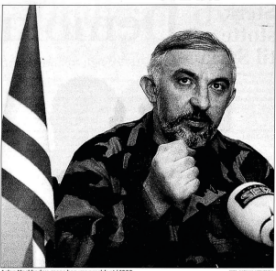
Sri Lanka har besluttet å skifte hovedstad fra Colombo til Colombo West...

Myndighet dømt som terrorist

En myndighet i Irak er dømt som terrorist for å ha drept siviler...

Person frykter svenske feministler

En person frykter svenske feministler som vil ta livet av ham...

Aslan Maskhadov, leder for president i 1999.

Maskhadov likvidert

Nederlag for tsjetsjenske opprørere.

Den tsjetsjenske opprørslederen Aslan Maskhadov ble drept under en militær operasjon...

Banker oppringt i Ia Shien

Banker oppringt i Ia Shien, Kina, etter en terrorangrep...

18 NYHET

ONSDAG 8. MARS 2005 Dagbladet

Bill Clinton må herteopereres på nytt

Bill Clinton må gjennomgå en herteoperasjon på nytt...

Største til Syria

Største til Syria, en referanse til et stort arrangement...

Maskhadovs død lukker døra til fred

Maskhadovs død lukker døra til fred, en artikkel om konsekvensene...

Vladimir Putin kvittet seg i går med sin tidligere fiende, den tsjetsjenske opprørslederen Aslan Maskhadov. Hans død betyr en strengt der til en diplomatiske løsning av Tsjetsjenia-konflikten.

ST. PETERSBURG (Dagbladet)

Maskhadovs død betyr en strengt der til en diplomatiske løsning av Tsjetsjenia-konflikten...

ST. PETERSBURG (Dagbladet)

Maskhadovs død betyr en strengt der til en diplomatiske løsning av Tsjetsjenia-konflikten...

I mars 2005 likviderte Putin-regimet den tsjetsjenske opposisjonslederen Aslan Maskhadov. Både Aftenposten og Dagbladet kom nå ut i tabloidformat, og dekket saken som i disse faksimilene av henholdsvis Aftenposten og Dagbladet 9. mars 2005. Vi ser for øvrig at Dagbladets side har vignetten "Nyhet".

for ham i 1985. Dekningen av dette vendepunktet illustrerer godt forskjellene mellom de to avisene. Aftenpostens dekning fokuserte både på elitenivået – hvilke statsledere som kom til å delta, noe som i høyeste grad var et offisielt spørsmål – og sivilsamfunnsnivået, med noe som delvis var en stemningsrapport fra Moskva (der en tilfeldig publikummer til og med kom til orde på slutten av artikkelen), men uten bilde. Dagbladet fokuserte på at Tsjernerkos enke ikke deltok i begravelsen, og stilte vedvarende spørsmål ved om USAs president Ronald Reagan burde dra, inkludert spørsmål om hans helse. Dagbladet publiserte dessuten en personifisert «kjendishistorie» om Raisa Gorbatsjeva – hvordan hun så ut, hvordan hun kleddes seg, og hvordan hun levde, med forsidenvisning til «Lukus-Raisa», som ifølge en tittel inne i avisen var «født for rollen». 47

Innen vi kommer frem til 2005, er det enda mindre som forener dekingen i de utgavene av de to avisene som finnes i dette materialet - men det er noe. 9. mars 2005 finner vi i begge avisene nyheten om Putin-regimets likvidering av den tsjetsjenske

opposisjonslederen Aslan Maskhadov, president i den ikke-anerkjente «tsjetsjenske republikken Itsjkeria». 48 12. oktober 2005 hadde også begge avisene bred dekning av det store jordskjelvet som fant sted i Kashmir noen dager før, hvor nesten 90 000 mennesker mistet livet i skjelv og ettersjelv. Begge avisene hadde utsendte medarbeidere i Kashmir og spanderte flere sider på det. Ellers var avstanden mellom de to avisene i antall saker med internasjonal innhold på dette tidspunktet blitt betydelig.

Tabloidiseringen av Dagbladet – tabloid her forstått som innhold – var blitt påtakelig. I marsutgaven hadde Dagbladet én utenriksside, der den store saken, i tillegg til drapet på Maskhadov, var en toppstripe om at USAs tidligere president Bill Clinton skulle herteopereres. I tillegg var det en mininotis på siden, og noen få andre saker med internasjonal tilsnitt fantes rundt om i avisen. 49 I oktoberutgaven fantes et par sider med nyhetsstoff som etter alt å dømme var å betrakte som utenrikssidene. Der hadde Dagbladets London-korrespondent skrevet en artikkel om menneskesmugling i England, mens en annen sak var en

resirkulering fra danske *EkstraBladet* om den sykelige tynde kjæresten til en europeisk kronprins. Et par andre halvsider i avisen, også med nyhetsvignett, tok for seg at en niåring hadde klart det bortimot umulige – å «flykte» fra Alcatraz, og en sak om en krangel om Lenins lik.⁵⁰ Det ser ut som om høyt personfokus og nokså lav vesentlighet var blitt regelen – utenriks-sidene ble gjerne brukt til både krim saker og kjendis-stoff.⁵¹ Noe av dette taler i retning av mer fokusering på sivilsamfunnsnyheter, men det er likevel vanskelig å se noe ytterligere mønster i *Dagbladets* etter hvert sparsomme dekning av internasjonalt stoff.⁵²

Tabloidiseringen førte naturlig nok til at sideforma-tet minsket og at bilder og eventuelle andre illustra-sjoner økte, og at det følgelig ble plass til færre saker. Særlig *Dagbladet* hadde på dette tidspunktet lenge hatt en tendens til å minimere antall saker. Som vi så av figur 1, var deknningen av internasjonale saker mer omfattende i *Aftenposten* også etter omleggingen til tabloid, men det ble færre saker på sidene, også utenriksidene.

Dette kan vi for eksempel se på *Aftenpostens* dedi-kerte utenlandssider i 2005. Her finner vi tre artikler på to sider. Én sak – om en iraksk eksminister som skal ha begått underslag – dekker mye av begge sidene. I tillegg er det et par mindre saker om at blant andre Hilary Clinton kjemper om Det hvite hus, og en liten sak fra Brussel-korrespondenten om EU. Resten er notiser, hvor det alvorlige (liten bombe funnet ved nordirsk skole) blandes med det kuriøse (mann gikk 45 kilometer under havet).⁵³

Det er grunn til å merke seg at det nå generelt var blitt flere notiser. Holm peker på en tendens til å inkludere flere korttekster for å kunne «dekke ver-den» selv om de store sakene blir færre.⁵⁴ Etter som hovedsakene blir færre og den felles nyhetsagen-daen er vanskeligere å få øye på, er det åpenbart at

notisene – som da hovedsakelig kom fra NTB eller andre nyhetsbyråer – ble brukt til å opprettholde en viss bredde i utenriksstoffet. I *Aftenposten* er dette påtagelig i de siste to årgangene (slik også avissiden under illustrerer).

Til tross for at de to avisene beveger seg i nokså forskjellige retninger innholdsmessig, har de likevel nå fått et formspråk der de igjen ligner hverandre. Dette er særlig lett å se i de tilfellene der de har de samme sakene, som i mars 2005 da Maskhadov ble likvidert.

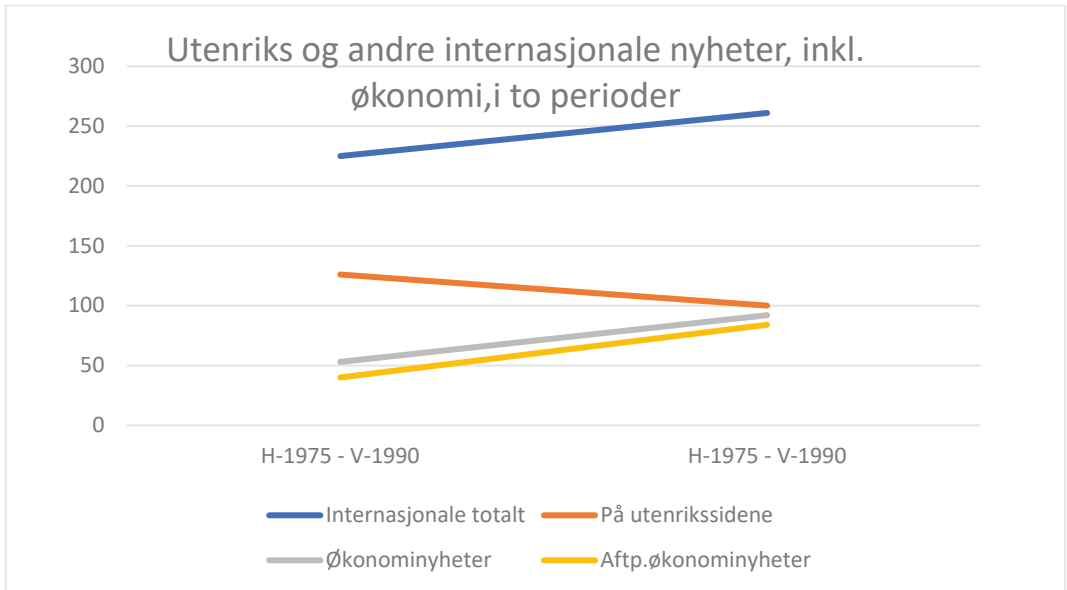
De to avisene ble altså på en måte mer lik hveran-dre, blant annet i den forstand at de ble mer person-fokusert, det ble litt mer hverdagsliv, krim, kuriososa og livsstil (selv i *Aftenposten*, og selv før omleggingen i 2003) – og det ble færre store nyheter på sidene. Det ble også færre dedikerte utenriksnyheter. I 2005 var det blitt 30 prosent færre saker på de dedikerte utenriksidene i de fire avisutgavene enn i 1975.⁵⁵ Samtidig ble antallet internasjonalt orienterte saker i resten av avisen nesten fordoblet. Vi ser likevel at det totale antallet saker med internasjonalt tilsnitt holdt seg nokså konstant. I 1975 var det totalt 63 slike saker i alle de fire utgavene til sammen. I 2005 var totaltal-let 68, altså nokså likt som i 1975.

Et skille da østblokken sprakk?

Vi er også interessert i å se om vi kan se om det er for-skjeller før og etter at østblokken gikk i oppløsning. Her har vi bare syv årganger med fem års intervaller, og undersøkelsen kan derfor ikke bli helt presis. Men hvis vi deler perioden i to – og sammenligner de første 14 utgavene (til og med våren 1990) med de siste 14 (fra og med høsten 1990), ser vi at antallet dedikerte utenriksaker synker med ca. en femtedel fra den ene perioden til den andre, mens det totale antallet internasjonale nyheter øker med ca. en femtedel.

	Dedikerte utenriksnyheter	Øvrige internasjonale nyheter
V 1975–V1990	126	222
H 1990–H 2005	100	264
	Totalt antall dedikerte utenriksnyheter = 226	Totalt antall internasjonale nyheter = 486

Tabell 2. Internasjonale nyheter i to perioder, fra vårsemesteret 1975 til og med vårsemesteret 1990, og fra høstsemesteret 1990 til og med høstsemesteret 2005. *Aftenposten* og *Dagbladet*.

Figur 5. Generelle internasjonale nyheter, utenriksnyheter – og, som en del av dette, økonominyheter med internasjonalt tilsnitt. Når vi sammenligner disse kategoriene over tid, ser vi at de internasjonale nyhetene blir flere, mens nyhetene på utenrikssidene blir færre. Øker gjør også økonominyhetene. Her er Aftenpostens andel av internasjonale nyheter om økonomi tatt med for å synliggjøre endringene.

Det var altså en større andel av det totale antallet saker med internasjonalt tilsnitt som ble publisert i de siste 14 utgavene enn de første 14. Det tilsier at den internasjonale dekningen i de to avisene faktisk økte over tid. Det stemmer dårlig med den helt tydelige nedbyggingen av utenriksapparatene og mindre spalteplass til utenrikssidene. Så spørsmålet er om vi kan finne en forklaring på det.

Økonominyheter

Vi har ennå ikke funnet noe mønster som kan bidra til å forklare den store andelen sivilsamfunnsvinkler. Men vi ser en annen ting som peker seg ut som relevant: Rundt 30 prosent av alle sakene i materialet handler om økonomi, og de øker gjennom perioden. Det er verdt å undersøke nærmere.

Når vi ser nøye på det, ser vi at nesten hele økningen skyldes satsingen på økonominyheter med internasjonalt tilsnitt hos *Aftenposten*. Disse er mer enn fordoblet fra første til siste halvdel av perioden.

Vi ser at økonominyhetene, hvor *Aftenpostens* dek-

ning utgjør hoveddelen, har vokst til å utgjøre en nesten like stor andel av de internasjonale nyhetene som de dedikerte utenriks sakene. Gjennom hele perioden hadde *Aftenposten* en egen økonomiseksjon, med både nasjonale og internasjonale økonominyheter og nyheter som gjaldt norsk økonomi, eventuelt i en internasjonal setting. I 1975 fantes denne typen nyheter også på utenrikssidene, og de kunne bli skrevet av korrespondenter. Med årene ble økonominyheter med internasjonalt tilsnitt stadig vanligere i *Aftenposten*. Delvis skyldtes dette den generelle økonomiske globaliseringen, delvis påvirkningen fra og konkurransen med andre (nasjonale) publikasjoner med fokus på økonomi (spesielt *Dagens Næringsliv*). Kjell Morten Herskedal, som har skrevet en omfattende hovedoppgave om *Aftenpostens* utvikling mellom 1970 og 2000, mener *Aftenposten* ble mer og mer påvirket av næringslivsavisen *Dagens Næringsliv* som fikk stor suksess etter en større omlegging midt på 1980-tallet. Herskedal mener dette særlig fikk betydning i *Aftenposten* etter 1990.⁵⁶ *Dagbladet* hadde i

din hjelp nå!
 Grønland
820 43 053
 100 kroner i tillegg til abonnementsprisen

ØKONOMI
 NYHETER • REPORTASJER • BØRS

12-12-20	+0,9%	+3,8%	+0,1%	+0,3%	+0,7%	5,97%	+0,2	8,14	+0,03	8,64
12-12-21	-0,1%	-0,1%	-0,2%	-0,3%	-0,4%					

1 siste minutt. Lastminute.com er Storbrannias største nettutskyst. I går steg verdien med 2,4 milliarder på noen minutter. I neste uke går selskapet på børs.

Norsk bit. De to shipping-brorene Thomas og Leif O. Hoegh er blitt søkkere på den britiske suksessen. 8 millioner kr. er forvandt til 1 milliard på to år.

Eventyrlig Internett-suksess

Overgangsbarn
 Trondhjemsregionen

Selskapene ble etablert etter at de 12 medlemmene av gruppen ble medlemmer av en firma som skal bli et nytt selskap. De 12 medlemmene av gruppen er: Thomas O. Hoegh, Leif O. Hoegh, Leif O. Hoegh, Leif O. Hoegh, Leif O. Hoegh, Leif O. Hoegh, Leif O. Hoegh, Leif O. Hoegh, Leif O. Hoegh, Leif O. Hoegh, Leif O. Hoegh, Leif O. Hoegh. Dette er de to sønnene av de to brødrene Thomas og Leif O. Hoegh. De to sønnene er blitt søkkere på den britiske suksessen. 8 millioner kr. er forvandt til 1 milliard på to år.

Biglil Tenenba. De to brødrene Thomas og Leif O. Hoegh er blitt søkkere på den britiske suksessen. 8 millioner kr. er forvandt til 1 milliard på to år.

Lite film
 De to sønnene av de to brødrene Thomas og Leif O. Hoegh er blitt søkkere på den britiske suksessen. 8 millioner kr. er forvandt til 1 milliard på to år.

Norsk bit av suksessen
 De to sønnene av de to brødrene Thomas og Leif O. Hoegh er blitt søkkere på den britiske suksessen. 8 millioner kr. er forvandt til 1 milliard på to år.

19 tatt for menneskesmugling i England

Ble stuet som kveg

London-politiet har arrestert 19 personer mistenkt for å ha smuglet bortomt 200.000 tyrkiske immigranter til England ombord i båter, fly og lastebiler.

Stuet sammen
 Denne av den største menneskesmuglings London-politiet har arrestert 19 personer mistenkt for å ha smuglet bortomt 200.000 tyrkiske immigranter til England ombord i båter, fly og lastebiler.

Blair-forbud

Lån opp til 150.000 kr uten sikkerhet
 med best tilbaketil ditt eget tempo

Lån	Måned
25.000	104
50.000	199
75.000	294
100.000	389
125.000	484
150.000	579

Slik vil du få:
 Du får lov på å ta ut lånet via net, og du bestemmer selv om du ønsker å benytte deg av tilbudet.

gratis grønt nr:
Tlf. 800 800 02
 08-22 hele uken

Lån fra 2,85%
 Ring i dag **800 800 32**
 Finansgruppen
 mer om finans.no

55 33 45 00
 hverdager 08.00-22.00

Sok via

Eksempler på saker med internasjonalt innhold i henholdsvis Aftenposten og Dagbladet på 2000-tallet. Aftenpostens London-korrespondent brukes like gjerne til selskapsaker, mens Dagbladets London-korrespondent i større grad tar for seg det oppsiktsvekkende, som denne krim-saken. Saken om menneskesmugling i Dagbladet er vesentlig nok, men bileggingen av en annen sak på siden bidrar til å sende signaler om at sensasjon er viktigere enn vesentlighet. Faksimiler fra Aftenposten 15. mars 2000, Dagbladet 12. oktober 2005.

denne 30-årsperioden et mer «av og på»-forhold til økonominyheter, i alle fall utenfor forbrukerjournalistikkens domene. I dette materialet finner vi færre eksempler på at Dagbladet dekket økonomi på samme måten som Aftenposten.⁵⁷ I de første årgangene skrev også Dagbladet om internasjonal økonomi, uten at det var noe stort satsingsområde. Etter hvert ble disse vinklene forent i hendelsesnyheter som var mer spektakulære eller hadde bedre illustrasjoner. At stoffbudet i Dagbladet var mindre hele veien, og sikk med årene, spiller også inn.

Denne undersøkelsen viser at satsingen i Aftenposten var stor nok til å forrykke balansen innenfor utenriksområdet betydelig når man undersøker disse to avisene opp mot hverandre. Økonomispørsmål ble stadig mer internasjonalt, slik at flere nyheter med internasjonalt tilsvant handlet om det. Til gjengjeld ble dette emnet så viktig at det i større grad enn før ble skilt ut på egne sider. Men at det fortsatt ikke var vant-tette skott mellom det som kom på utenriksidene og i andre deler av avisen, er måten korrespondentene ble brukt et av de beste eksemplene på. I 2000 var

det for eksempel London-korrespondenten som fikk oppdraget med å skrive om et internett-selskap med «eventyrlig» suksess.⁵⁸

Her finner vi også en del av forklaringen på at sivilsamfunnsnssaker fikk så stor plass. I 1975 var det syv saker i Aftenposten-utgivene som dreide seg om privat sektor i økonomien – som selskaps- og bransjesaker. 30 år etter var dette tallet nesten tredoblet. Det ble mer av alt – både makro- og mikroøkonomisk stoff. Økonominyhetene på sivilsamfunnsnivå gjorde seg gjeldende i alle kategorier – de handlet om utenlandske selskaper og bransjer, børsnyheter, forholdet mellom selskaper og for eksempel EU, norske selskaper og bransjer i utlandet – herunder også selskapsnyheter. Det som var en eller noen få små børsnotiser i 1975, var for eksempel tyve år senere blitt til store børscommentarer. Det viser seg at langt over 60 prosent av økonominyhetene i materialet var sivilsamfunnsnyheter – altså selskaps- og bransjenyheter (det er også noen få arbeidslivs- og fagbevegelsessaker). Dette er i tråd med det Holm skriver om at næringsliv får økende betydning

Etter som Østblokken gikk i oppløsning, tok globaliseringen til for alvor, noe som trolig påvirket en del nyhetsdekning.

i den internasjonale dekningen, og det ser ut til å være den største enkeltstående endringen i denne undersøkelsen når det gjelder stoffsammensetning.

Før vi avslutter, er det også interessant å se om det er noen *geografisk* endring før og etter at østblokken går i oppløsning. Nå utvidet jo verden seg på så mange måter, de tidligere østblokklandene ble frie og mer tilgjengelige både for norske journalister og deres samarbeidspartnere, og stadig flere land i det som tidligere ble kalt den tredje verden, beveget seg i samme retning. Kommunikasjonene ble enklere og billigere – både fysisk og elektronisk.

Når vi sammenlikner de første 15 med de siste 15 årene, øker antall saker der vestlige aktører har en rolle med over 40 prosent, altså mye mer enn den totale økningen i antall saker, mens saker der resten av verden er involvert har en marginal nedgang.

Det siste kan analyseres på forskjellige måter. Et nærliggende argument er at økningen på økonomi-området faktisk ikke har bidratt til å skape bredde i den internasjonale dekningen, men tvert imot sementert en tendens til vestdekning, også i globaliseringens tidsalder. Det man imidlertid vet, er at en rekke

næringslivsselskaper – både de norske og de utenlandske som var betydningsfulle nok til å havne på trykk i norske aviser – i stor grad ble internasjonale, sannsynligvis med innslag også fra de kategoriene vi i denne artikkelen har kalt øst og sør. Det fanger ikke dette materialet opp, men kan være verdt å undersøke nærmere.

Avsluttende bemerkninger

Denne artikkelen har gitt en analyse av forskjellige typer nyheter med internasjonalt tilsnitt i to norske aviser, *Aftenposten* og *Dagbladet*, med korte neddykk hvert femte år mellom 1975 og 2005. Slik har jeg forsøkt å gi et riss av hvordan utenriksfeltet har utviklet seg i denne perioden. Jeg har undersøkt geografisk orientering og nyhetenes samfunnsnivå, og også sett på endringer i de to avisenes formater, for å se om det påvirket den internasjonale nyhetsdekningen.

Tidlig i perioden så vi at fokuset på Vesten var relativt stort. Helt i begynnelsen av den kalde krigen var ikke dette uventet, men det var grunn til å anta at redaksjonene ville lette litt på vest-fokuseringen på slutten av 1900-tallet og inn på 2000-tallet. Men det

er lite som tyder på at det vestvendte grepet slipper taket etter 1990. Derimot ser vi en tydelig bevegelse i retning av at avisene retter blikket mer mot sivilsamfunnsnyheter i den undersøkte perioden.

Begge avisene endret seg grunnleggende i løpet av disse 30 årene, og det er også tydelig på det internasjonale området. Den tradisjonsrike kvalitetsavisen *Aftenposten* beholdt mye av sin opprinnelige modus, men dekningen av de «klassiske» utenrikstemaene ble mindre fyldig. Det ble derimot satsset sterkt på økonominytt, også med internasjonalt tilsnitt. Et sterkere søkelys på økonominyheter i *Aftenposten* viser seg å være en vesentlig grunn til økningen når det gjelder sivilsamfunnsnyheter i dette materialet.

Dagbladets utenriksdekning utviklet seg i en annen retning. I 1975-utgavene i materialet var den relativt omfattende, og skilte seg ikke vesentlig fra *Aftenpostens*. På slutten av perioden var den blitt svært mager. Med unntak av noen store hendelser virket dekningen tilfeldig, som om det bare gjaldt å fylle en utenriksside eller to med «noe» fra utlandet.

I løpet av den perioden som her er undersøkt skiftet først den kalde krigen karakter, så gikk østblokken i oppløsning. Dermed tok det vi kaller «globaliseringen» til for alvor. Det var grunn til å tro at det påvirket norsk journalistikk om internasjonale forhold. Det gjorde det kanskje, men ikke bare slik som ventet. Det kan heller se ut som om de to avisene fant nye måter å dekke Vesten på, fra økonomivinkler til mer lettbenete tabloide saker.

Et av de viktigste utviklingstrekkene i materialet er hvordan utenriksdekningen i en «kvalitets»- og en «tabloid»-avis trakk i forskjellige retninger etter som årene gikk – samtidig som de på noen områder ble mer like. Til tross for at begge, i det vi avslutter denne undersøkelsen, var blitt moderne tabloidaviser, beveget de seg i helt forskjellige retninger. De som leste henholdsvis *Aftenposten* og *Dagbladet* i 2005, fikk ganske enkelt vidt forskjellige bilder av hvordan det internasjonale samfunnet så ut. Det som imidlertid er interessant, er hvordan de to avisene, til tross

for at de fikk så forskjellig retning innholdsmessig, på slutten av den undersøkte perioden fikk et formspråk som gjorde at de igjen lignet hverandre. Dette var mulig å se i de tilfellene der de hadde de samme større, og «klassiske» utenrikssakene.

Dette spesialnummeret av *Mediehistorisk Tidsskrift* handler om *nordisk* utenriksjournalistikk, og i det såkalte «lange» 20. århundret – altså slik at det også dekker utviklingstrekk som strekker seg inn i det 21. århundret. Berlinmurens fall og de enorme konsekvensene av det er kanskje det beste eksempelet i den perioden som studeres her. Men har en studie av denne typen, av to utvalgte nyhetsaviser i ett nordisk land, i en begrenset periode, noen overføringsverdi i en bredere nordisk sammenheng? De nordiske landene har mange felles historiske erfaringer, og

deres medielandskap og -systemer har mange likhetstrekk. Men de nordiske landenes utenrikspolitiske orientering har også inntil nylig vært svært forskjellige, og flere studier tyder på at det også har påvirk-

Har en studie av to utvalgte nyhetsaviser i ett nordisk land, i en begrenset periode, noen bredere nordisk overføringsverdi?

ket mediedekningen. Det tidsutsnittet som her er valgt, er en periode hvor alle de nordiske landene, på forskjellige måter, var preget både av den kalde krigen og dens slutt. Innenfor denne perioden ble partipressesystemet utviklet i alle de nordiske landene til fordel for mer kommersialisering – om enn med noe forskjellig tempo.

Denne undersøkelsen er gjennomført med et relativt lite materiale, men den dekker et relativt stort spenn i tid. Det er så vidt jeg vet ingen andre studier som på samme måten har forsøkt å studere og sammenligne utviklingen i dekningen av spørsmål med internasjonalt tilsnitt i to sentrale, men nokså forskjellige aviser over så lang tid. Jeg håper også at denne studien, til tross for de realforskjellene som finnes mellom de nordiske landene, viser frem en pressemessig bredde som kan speile noe av medieutviklingen i andre nordiske land. Dermed inviterer den til flere studier, med mer materiale, gjerne også materiale som kan sammenlignes mellom flere nordiske land.

Noter

- 1 Takk til både kjente og anonyme fagfeller for meget nyttige kommentarer til tidligere utkast av denne artikkelen.
- 2 Werenskjold 2011
- 3 Fukuyama 1992
- 4 Hovden og Werenskjold 2018
- 5 Werenskjold, upublisert
- 6 Werenskjold 2011; Hovden og Werenskjold 2018
- 7 Hovden og Werenskjold 2018: 197
- 8 Den politiske lojaliteten til partiet Venstre var størst i forbindelse med valg, ellers var den en nokså «fri» partiavis. Avisen var kjent for sin kritiske holdning til ulike sider ved norsk utenrikspolitikk.
- 9 Dette er valgt fordi det er midt i uken og dermed en tilnærmet «normaldag», og de to månedene er typiske «midtsemestersmånedene». Når det er sju og ikke seks måneder mellom nedslagene, er det for å unngå nærhet til påsken.
- 10 I et par tilfeller har nærmeste tirsdag eller torsdag vært valgt, hvis ikke onsdagsutgaven har vært tilgjengelig.
- 11 De første 14 utgavene inngår imidlertid også et materiale på fire utgaver per år, i et annet prosjekt, der samme metode er brukt. Det viser seg at det ikke er vesentlige avvik mellom et utvalg på to og fire utgaver per år.
- 12 Denne fordelingen bygger på Werenskjold 2011. Det er en praktisk klassifiseringsmetode som gjør det unødvendig å f.eks. beregne spaltmillimeter.
- 13 Noen ganger har land som Japan og Australia vært regnet som del av Vesten. Det gjør vi ikke her. På den annen side forekommer disse landene så sjelden i dette materialet at det ikke har praktisk betydning.
- 14 Holm 2001: 119–120
- 15 Holm undersøkte også normene i redaksjonene, og kom fram til at selv om tematikkene endret seg, var nyhetskriteriene forholdsvis konstante.
- 16 Da er altså de – relativt få – tilfellene der stoff som åpenbart er klassiske utenrikssider, men ikke har vignett, ikke regnet med.
- 17 Werenskjold 2011
- 18 Arne Martin Klausen har dokumentert at i alle fall debattene om hvordan Dagbladet skulle møte konkurransen fra VG, også layoutmessig, var begynt allerede på midten av 1970-tallet. Klausen 1986: 117 ff.
- 19 Spesielt i de siste årgangene har Aftenposten mange notiser sammenlignet med tidligere. Tar vi ut notisene er likevel den langsiktige trenden tydelig.
- 20 F.eks. Skre 2010, Fonn 2011
- 21 Hovden og Werenskjold 2018: 204
- 22 Skre 2010
- 23 Werenskjold 2011
- 24 Galtung og Ruge 1965
- 25 Werenskjold 2011: 301
- 26 En oppsummering finnes i Ottosen 2019.
- 27 Fonn 2011
- 28 Lothe 2001 og Fevik 2011
- 29 Her er ikke totaltallet 486 – det er jo ikke sjelden at mer enn ett land, en aktør eller et område nevnes i en artikkel. I tillegg er de tilfellene hvor f.eks. to vestlige aktører, eller f.eks. to fra Midtøsten, forekommer i samme artikkel, telt som én. Forholdet mellom land og regioner vil dermed jevne seg ut i det større materialet.
- 30 Eide og Simonsen 2008. Leseren vil kanskje til og med ha lagt merke til at den korte historiske oppsummeringen i begynnelsen av dette kapittelet er «vestvendt» – vi har alle et utkikkspunkt som avgjør hva vi ser og legger vekt på.
- 31 Dette er helt konkret vist i forbindelse med deknningen av 1968-opprøret, i Werenskjold 2011: 294–296.
- 32 Werenskjold 2011: 247. Fem av de 13 ble lagt ned i løpet av perioden.
- 33 Ibid. Et av de tre, Bonn-kontoret, ble lagt ned i løpet av perioden.
- 34 Begrepene er nærmere definert i Werenskjold 2011: 263 ff.
- 35 Werenskjold 2011: 235–237
- 36 Det er bare fire navn som ikke er identifisert som faste korrespondenter.
- 37 Det er spesielt interessant å legge merke til at Stockholm-korrespondenten er mye brukt: Stockholm-korrespondenten utgjør brorparten av de nordiske innslagene. Det er for øvrig et poeng at det ellers ikke er mye stoff om andre nordiske landene i dette materialet. Det var det heller ikke i 1948-studien av Skre (2010).
- 38 Ifølge Eide og Myrvang 2019: 332 hadde Dagbladet også rundt 2005 en stringer i Los Angeles. Denne forekommer ikke i dette materialet.
- 39 Det er aktørene eller samfunnsnivået som avgjør plasseringen. En sak om russisk alkoholpolitikk kan f.eks. både inneholde myndighetenes politikk og effekten på publikum. Det er da hovedaktøren i saken som er bestemmende for hvor saken hører hjemme.
- 40 Et eksempel kan være en bransje som klager på en utvikling i EF/EU, eller – en type sak som er blitt mer vanlig de siste årene – privatpersoner som bringer et forhold inn for Den europeiske menneskerettsdomstolen.
- 41 Fairclough 1995 og 2005, Sparks og Tulloch 2000, Coward 2013, Fonn et al. 2017, og et norsk bidrag er Hornmoen et al. 2015.
- 42 Kildearbeidet har tradisjonelt vært særlig krevende på utenrikfeltet. Når man er utenriks, krever det guts, språkkunnskaper og ofte lang trening å få tak i de gode muntlige kildene. Norske journalister har gjerne også vært vant til at elitekilder – f.eks. politikere – er relativt lette å få tak i. I mange land er man dessuten avhengig av såkalte «fikserer» for å få ting gjort, og mindre gjennomsluktige arbeidsforhold kan i alle fall skape en spesielt stor avhengighet av sekundærkilder, som byråer, aviser, sendinger og etter hvert internett.
- 43 Aftenposten 13. mars 1985 og 10. oktober 1990
- 44 Aftenposten 11. oktober 2000 og 15. mars 2000
- 45 Dagbladet 13. mars 1985 og Aftenposten 9. oktober 1985
- 46 Igjen med det forbehold at det er en morgenavis og en ettermiddagsavis i materialet.

- 47 Aftenposten og Dagbladet 13. mars 1985
- 48 Aftenposten og Dagbladet 9. mars 2005
- 49 Dagbladet 9. mars 2005
- 50 Dagbladet 12. oktober 2005
- 51 Ett interessant eksempel i dette materialet er en sak fra reporteren som ofte omtales som Dagbladets «Berlin-korrespondent», som 15. mars 1995 har en utenriks sak om en mann som hevder å være prins Charles' halvbror, basert på et oppslag i tyske Bild.
- 52 Også Aftenposten fikk for øvrig noen krimssaker som gjaldt privatpersoner med årene – f.eks. om nordmenn som var antatt drept i utlandet.
- 53 Aftenposten 12. oktober 2005
- 54 Holm 2001: 124
- 55 Hvis det gjennom disse årene blir et mindre antall saker som spesifikt kalles utenriks, kan kanskje nettutgavene forklare mye av det. Det blir muligens ikke færre utenriksnyheter, men det kan tenkes at de migrerer til andre plattformer. Men i så fall burde også andre stoffområder hatt en lignende utvikling. Dette er ikke systematisk undersøkt når det gjelder andre områder, men til forskjell legger man f.eks. merke til at sportssidene har et mye større omfang enn utenriksssidene gjennom hele perioden. Det er heller ikke blitt mindre sport i papiravisen etter at internett ble etablert – i de to siste utgavene i materialet er sportssidene på henholdsvis sju og 13 sider.
- 56 Herskedal 2007
- 57 Eide og Myrvang 2019, Slaatta 2003. Avisen har hatt perioder med satsing på økonomi. Dagbladet etablerte blant annet en gravegruppe som fokuserte på økonomisk makt, på begynnelsen av 1990-tallet (Slaatta 2003: 150). Det kan være de lange tidsintervallene i denne undersøkelsen som gjør at vi ikke har fanget opp så mye av det, men det vi har sett av økonomistoff i Dagbladet i dette materialet har også vært mer innenriksorientert.
- 58 Og som for øvrig hadde en norsk vinkel, som ble ivaretatt på hjemmedesken. Aftenposten 15. mars 2000

Litteratur

- Bastiansen, H.G. og Werenskjold, R. (red.) (2015). *Nordic Media and the Cold War*. Nordicom.
- Dahl, H.F., Forr, G., Mjeldheim, L. og Solstad, A. (red.) (1993). *Dagbladet gjennom 125 år. Utskjelt og utsolgt*. Aschehoug.
- Eide, M. og Myrvang, C. (2018). *Alltid foran skjermen. Dagbladet og det digitale skiftet*. Universitetsforlaget.
- Eide, E. og Simonsen, A.H. (2008). *Verden skapes hjemmefra. Pressedekningen av den ikke-vestlige verden 1092–2002*. Unipub.
- Fairclough, N. (2001). *Language and Power*. Longman.
- Fairclough, N. (1995). *Media Discourse*. Edward Arnold.
- Fevik, A. (2011). *Verden på norsk. En analyse av kildebruken i tre norske papiravisers utenriksjournalistikk*. Masteroppgave i journalistikk, Universitetet i Oslo/Høgskolen i Oslo.
- Fonn, B.K., Hornmoen, H., Hyde-Clarke, N. og Hågvær, Y.B. (2017). *Putting a Face on it. Individual Exposure and Subjectivity in Journalism*. Cappelen Damm Akademisk
- Fonn, B.K. (2011). *Orientering. Rebellenes avis*. Pax.
- Fukuyama, F. (1992). *The End of History and the Last Man*. Free press.
- Galtung, J. og Ruge, M.H. (1965). The Structure of Foreign News: The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers. *Journal of Peace Research* (2)1. <https://doi.org/10.1177/002234336500200104>.
- Herskedal, L.M. (2007). *Aftenpostens økonomijournalistikk 1970–2000*. Masteroppgave i medievitenskap, University of Oslo.
- Holm, H.H. (2001). The effect of Globalization on Media Structures and norms. Globalization and the choice of foreign news. I Hjarvard, S. (red.) *News in a Globalized Society*. Nordicom.
- Hornmoen, H., Roksvold, T. & Alnæs, J. (red.) (2015) *Individet i journalistikken*. Cappelen Damm Akademisk.
- Hovden, J.F. og Werenskjold, R. (2019). The Cold War reporters: The Norwegian Foreign-News Journalists and Foreign-News Correspondents, 1945–1995. I Bastiansen, H.G., Klimke, M. og Werenskjold, R. (red.) (2018). *Media and the Cold War in the 1980s*. Palgrave Studies in the History of the Media. Palgrave.
- Klausen, A.M. (1986). *Med Dagbladet til tabloid. En studie i dilemmaet børs og katedral*. Gyldendal.
- Lothe, L. (2001). *Globaliserte nyheter. Utenriksstoffet i tre norske aviser våren 1999*. Hovedoppgave i medievitenskap, Universitetet i Oslo.

- Ottosen, R. (2019). Fra kald krig til «out of area»-strategi: Mediene og Norges deltagelse i Natos nye kriger 1999–2018. *Mediehistorisk Tidsskrift* nr. 32
- Skre, A. (2010). «En kostbar og farlig tid.» Vestvendingen i norsk presse 1947–1949. *Pressehistorisk Tidsskrift* nr. 14, s. 40–106.
- Sparks, C. og Tulloch, J. (2000). *Tabloid tales. Global Debates over Media Standards*. Rowman & Littlefield.
- Syvertsen T., Enli, G., Mjøs, O. J. & Moe, H. (2014). *The Media Welfare State: Nordic Media in the Digital Era*. The University of Michigan Press.
- Slaatta, T. (2003) *Den norske medieorden – posisjoner og privilegier*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Werenskjold, R. (2011) *That's the Way it is? Mediernes rolle i proteståret 1968*. Doktoravhandling i medievitenskap, Universitetet i Oslo.
- Werenskjold, R., *Norske utenriksredaksjoner og utenrikskorrespondenter 1945–2011*. Upublisert.
- Aas, H. (1987) *Kommersialisering og medievidning i Dagbladet: en innholdsanalyse med spesiell vekt på overgangen til tabloid*. Hovedoppgave i statsvitenskap, Universitetet i Oslo.

